

Tere kõigile, uuel huvitava numbriga 2002. aastal ja edu töös, puhkamisel ning uurimisel.

Sama huvitav kui eelmises laualehe numbris kiidetud Ü. Tedre ettekanne, oli ka 12 detsembri 2001.a. kogunemise Tartu Ülikooli professori hr. Rosenbergi ettekanne mõisnikest ja elust mõisate ajal. Jõulueelne kohvijoomine papptopsidest ja piparkookide-präänikute järamine ei seganud ettekande kuulamist. Kaasatoodud niks-näkside kogus ületas isegi tarbimissoovi.

Uue, jooksva aasta esimesel kogunemisel 9. jaanuaril oli ettekanne Jüri Kuuskemaalt, kes meenutas enda kokkupuutepunkte genealoogiaga, rääkis heraldikast ja sfragistikast, ajaloolistest Tallinna suurnike suguvõsast jms. Tänu lektori täpsusele suutsime püsida ajagraafikus. Jõudsime arutada jooksvaid küsimusi, kuulata mõtteid värskest-ilmunud V. Vitkini raamatust "Suguvõsa uurimine".

19. jaanuaril toimus Kultuuri-rahvaülikooli ruumes EGeS-i juhatuse koosolek, kus arutati aastakoosolekuga ja Soome-Eesti-Vene suguvõsaurijate ühisseminari pidamisega seotud küsimusi, samuti koostööd Isikuloo keskusega ning 2003.a. suvapäevade ettevalmistamist. Sellest põhjalikumalt aga lehe järgmises numbris.

Tänases lehes on põhiteemaks "leerid". Teema on jällegi mõeldud arutelu alustamiseks. Kindlasti on mõnel meie hulgast teada huvitavaid fakte või mälestusi sellistest sündmustest. Palun neist lehele kirjutada.

Viimasel ajal on ajakirjanduses palju juttu tehtud geenivaramust. Jälgigem arutelusid – kas avaneb selles projektis ka meile oma aken, et saaksime osaleda nii tähtsas ja vajalikus töös. Pärivuse küsimused on ju meile tuttavad.

A.Roomets

TALU JA VALLAJUTTE KAAGJÄRVEST

III

Helgi Laht

Kui tulla veel tagasi selle kummalise maja arhitektuuri juurde, siis vajab lisamist, et kööki sisenedes oli vasakut kätt (täpselt toakse vastas) veel üks uks, kuid see oli köögipõrandaga samal tasapinnal ja viis aita. Ait ulatus samuti läbi maja nii nagu köökki. Aidaruumil oli toa laius ja kahe toa pikkus ning mõlemas aidaruumi otsas oli aken. Seega oli ait avar ja valge ruum. Siin hoiti vilja salvedes, liha tünnides, õunu suurtes punutud korvides; kruubid, tangud, herner, jahu – kõigele oli oma panipaik. Ait oli ühtlasi sahvri eest.

Köögipõrand oli muldpõrand, samuti aidapõrand, tubades olid laudpõrandad. Suvel palaval päeval oli köögi muldpõrandal ääretult mõnus paljajalu kõndida. Kui soe või külm võis laudpõrand talvel olla, seda ma ei tea, sest viimati olin talvel maal kuueaastasena, hiljem olin talus tädide-onude juures suvevaheajati, see oli ka põhjus, miks mu talujuttudes esineb harva ema, sest ta oli suvel maal vaid paar nädalat puhkuse ajal.

Kui Siili vakutalu osteti, elasid Alamajas mõisa rentnikud. Minu mälestused sellest majast algavad kolmekümnendate aastate lõpust. Vanaema-vanaisa olid surnud ning taluhooned ja maa jaotatud juba kümmekond aastat tagasi pärijate vahel. Sõjalõpu viimastel kuudel põletati Alatalu hooned koos tädipere uute hoonetega, mis olid ehitatud sama taluõe ühte serva.

Vana Alatalu hoonetest tean mina vaid eluhoonet, kahte lauta ja sauna, kuid kunagi oli siin suurem hoonetekompleks. Lisaks kahe hoone lagunenu vundamendile, mille keskel tädipojaga mängisime, tuli veel 50ndatel aastatel ühe hoone ehituspraht nähtavale mullakamara alt, kui tahtsin tiigi teisele kaldale üht lillepeenart rajada. Siis tädi ütleski, et siin on vanade hoonete koht, sinna pole mõtet peenart teha.

Ja alles nüüd, aastakümned hiljem, kui pole enam kelleltki midagi küsida, mõtlen sellele vanale majale ja vanadele hooneasemetele. Palju sooviksin nüüd küsida, kui veel saaksin. Miks ulatus Alataluni hõbepajuallee? Kodu-uurimustes ja matkakirjeldustes, ka E. Varepi poolt koostatud kogumikus "Kas tunned maad?" kirjutatakse okasmetsaga kaetud Niklusemäest, millel katoliku ajal olnud kabel (rahvapärimestes Kaagjärve kirik), ja mäe jalamil tee ääres olevast Kaagjärve kultuurimajast, mille juures kasvavad hiigelpajud. Täiesti vale informatsioon. Hiigelpajutee on siit vähemalt kilomeetri-poolteise kaugusel ja see pajutee ei ulatu isegi maanteeni, rääkimata siis Niklusemäest.

Miks ema ja tädid jutustasid mitmel korral, et vanaisa kohta oli öeldud, kui ta koduvallas mööda teed sõitis: “Näe, Siili mõisnik sõidab!” Noorena arvasin, et ju seepärast nimetati naljatamisi mõisnikuks, et talu oli suur ja heal järjel, lapsed linnas koolis. Aga teistel olid ka suured talud, teisel käisid ka lapsed koolis. Miks oli Alatalu nii võõrapärase moega? Ja punasest savist? Miks Liide-tädi nimetas Alamaja naljatledes häärberiks? Vanaisa uut talumaja nii ei nimetatud.

G.Ränk (1974) on kirjutanud, et *HERBERG* tähendab keeleajalooliselt algselt sõjalaagrilt või varjupaika sõdalastele ja seda nime kandis Vana - Liivimaa lossides kaitsemeeskonna ruum, linnades kasutati aga ajutise varjupaiga tähenduses külalistele või rändajatele. Keskajal saab *Herberg* püsiva elumaja tähenduse, eriti maal mõisates. Autor kirjutab, et veel 17. sajandil kannab härrastemaja Lõuna-Eestis üldiselt nimetust *Herberge* (Põhja-Eestis *Herrenhaus*). Ilmselt on tegu mõisa peahoone algupärase nimetusega, sama nime on kandnud ka teenijate elumaja mõisaõuel, mis on härrastemajale sarnane, kuid väiksemas mõõtmes, millest võib järeldada, et viimane ongi teenijate elamuks degradeeritud endine härrastemaja, millelt on ka saanud oma nime... Esialgne *Herberge* oli ilmselt väike ehitis, kus asus ajutiselt või püsivalt mõisahärra käsiline, foogt, kubjas, kelle ülesandeks olid maksude kogumine, põllumajanduse tekkides aga tööde juhtimine ja varanduse järelvalve. Tarbekorral võis sinna paigutada ka kaitsemeeskonna, siin leidis ta peavarju oma valduste külastamisel. Tööde juhatajaks olid kupjad maarahva hulgast, töötajateks olid päriselanikud – palgalised, orjad või teorjad.

Veel lisab G. Ränk, et uue ajani oli mõisa häärber lihtne ja suhteliselt väike puuehitis. Tolleaegsetes mõisaelamutes leidub mõningaid õige silmapaistvaid võõraid jooni ja needki talupoeglikud. “Vanem mõisa härrastemaja on näide, kuidas võõrad kultuurisugemed on kokku sulanud kohalike ehitustraditsioonidega. Võõras on elamutüüp ise, mis läheb lahku talurahva rehielamust... Sel majal puudus puhas sissekäik, härrastemajale omane paraaduks ja selle ülesannet pidi täitma seesama uks, mis avanes tahmasesse koda-kööki, kust pääses elutuppa. Elutuba oli suhteliselt väike, kinniste pinkidega seina ääres ja kelder põranda all.”. Just selline see Alatalu oli: lihtne maja, millel puudus puhas sissekäik ja paraaduks. Oli vaid tavaline uks, mis viis tavalisse kööki ja siit pääses nii elutubadesse kui ka aita.

G. Ränk kirjutab veel, et võõraks sugemeks on ka majaseinte punaseks värvimine ning kuusekoore, kasetoju ja mätaste kasutamine katusekatteks. Alatalu oli punasest savist (kohalikud ei ehitanud savihooned, kuigi punast savi oli leida siinsamas).

Veel äratav G. Ränki artiklites tähelepanu, et mõisa rehi on väljaspool õue, põllul ja oli kohaliku talupoegliku algupäraga, samuti rehepeksmise viis ja põllumajanduslik varustus. Kui nüüd tulla Siili talu juurde, siis ka talumaadel oli Alamajast umbes kilomeetri kaugusel punasest savist rehealune külatee kõrval. Kui mina juba midagi mäletama hakkasin, olid selles kohas veel vaid savimüürid püsti ja ümber savivaremete kasvasid suured vaarikapõõsad.

Samas on kirjeldatud ka mõisa õue: suur nelinurkne karjaaed, mida piiras kolmest küljest lautade rida. Alamajas oli ka veel 30ndate aastate lõpul suur nelinurkne karjaaed alles, kuid väljaspool lautu, sest taluõuel oli kesksel kohal tiik ja ümber tiigi olid kolmest küljest hooned: ühel küljel juba kirjeldatud elumaja ja sellest veidi eemal väga vana saun. Teises küljes olid kahe vana hoone varisenud vundamendid, mille taga oli nelinurkne karjaaed. Kolmandas küljes oli veel 40ndate aastate alguses kaks vana lautu, neist vähe kaugemal oli lagunenu hoone ehituspraht murukamara all. Seega paiknesid säilinud ja lagunenu hooned ruudukujuliselt. Neljandasse külge ehitas tädipere uued taluhooned, millest viimane – talumaja valmis alles 1944nda aasta kevadeks. ja sama aasta suve lõpul need ka põletati.. Põletati kõik taluhooned, nii vanad kui ka uued. Seega on Alamaja oma hoonetega säilinud vaid 12aastase lapse mälestustes.

Ja lõpuks tsiteeriksin veel Juhan Maistet (1983): “18ndal sajandil on Kaagjärve mõisa omanikeks tuntud vene riigitegelased (Golovin, Golitsõn jt.). Viibides mõisast eemal, jätkus viimastel vaevalt aega ja soovi suurema mõisasüdame väljaehitamiseks.” Samast allikast veel mõned laused: “Kaagjärve mõisa varasemast ehitusloost teame vähe. Võib arvata, et nii nagu enamik teisigi Lõuna-Eesti mõisaid, oli see arhitektuuriliselt tagasihoidlik. Igatahes tekkis siin hilisem mõisasüda otsekui tühjale kohale.”

Üha rohkem on mul viimastel aastatel süvenenud arvamus, et see vana Alamaja oma kõrvalhoonetega oligi Kaagjärve mõisa eelkäija. Eks seepärast vanaisagi kutsuti muhedalt “Siili mõisnikuks”, sest need vanad hooned jäid taluostul tema maa-alale. Aga lapsena ma ei osanud selle vana ja põneva maja arhitektuuri hinnata ega ka eripära imetleda, kuigi tädid olid oma majale uhked. Minu jaoks oli see vana ja lõsuv savihooone, pealegi muldpõrandaga köök. Teistel vallas sellist maja polnud, tähendab – pole ikka õige asi ega õige maja!

Aga sellegipoolest meeldis mulle siin väga. Just Alamajas oli igal pool põnev: köögis, aidas, sahvris, keldris, toas, õues, tiigi ääres ja mujal. Kui ilus vaade oli taluõue piiravatele mäekuplikestele ja metsatukkadele! Kuigi suvevaheaegadel peatusin onu Viktori peres, kihutasin ma siit esimesel võimalusel Alamajja tädide juurde. Need elamused kuulusid muidugi 40ndatesse aastatesse, aga vanaisa taluostust möödub 2002. aastal 130 aastat.

SEE MAGUS SÕNA VABADUS 185 AASTAT TAGASI

Heldin Allik

31.01.1816 kirjutas Ohtu mõisnik parun Friedrich von Meyendorff:

Käesolevaga, ja selle dokumendi alusel, tunnistan endale ja oma pärijatele, et allpool toodud kuupäeval annan mulle kuuluvale ja Ohtu mõisa all hingekirjas olevale Heinrichi-nimelisele pärisorjale vabaduse koos perekonnanimega Paader. Millega soovin talle tasuta mu pojale, kaardiväeleitnant ja rüütel parun Georg Meyendorffile ülesnäidatud truuduse ja püüdlikkuse eest nii varem kui ka eriti 1812-1815.aastate sõjakäikude ajal. Ning pärast tema härra haavatasaamist ustava ja kohusetruu hoolitsemise ja kiindumuse eest. Selle dokumendi kinnitamiseks olen sellele omakäeliselt alla kirjutanud ja oma pitsatiga pitseerinud. Ohtus, 31.jaanuaril 1816

Tunnistajatenä on alla kirjutanud ja oma pitsatitega kinnitanud Ch.Stackelberg ja L. von der Osten Sacken.

Kiri oli saadetud Eestimaa Kubermanguvalitsusele kinnituse saamiseks. Kubermanguvalitsuse vastus on dateeritud 10.06.1816 ning selles nõustatakse paruni taotlusega. Leidsin need kaks dokumenti Ajalooarhiivist seitse aastat tagasi ning näitasin neid tookord Leo Tiigile. Leo Tiik: “Need on mulle tõesti esimesed seesugused, kus ühes on mõisa pärisorjale talupojale ametliku vabakirja taotlemine ning teises ka kubermanguvalitsuse vastav resolutsioon seesuguse vabakirja välja andmiseks. Huvitav on see, et taotlus on dateeritud Ohtu mõisas 31.01.1816 ja kubermanguvalitsuses arutusel ning otsustamisel 20.05.1816. Eestimaa talurahva pärisorjusest vabastamine oli olnud arutusel juba pikka aega ning seaduse projekti töötlemine käis päris hoolikalt kuni tsaar Aleksander I 08.06.1816 teatas oma reskriptiga Eestimaa rüütelkonnale selle seaduse kinnitamisest. Siiski alles 08.01.1817 tehti see Tallinnas teatavaks ka talupoegadele kihelkonnakohtu kaasistujaile. Seega sai Heinrich Paader oma vabakirja ainult 18 päeva enne tsaari reskripti Eestimaa talurahva üldisest vabastamisest. Loomulikult oli parun Meyendorff asjade eelnenud käiguga hästi kursis ja ka kindel, et talurahva pärisorjusest vabastamine võib tulla kõige lähemal ajal. Nii võib arvata, et Heinrich Paader oli üks viimaseid, kes Tallinnast vabakirja saada võisid.”

Ohtu mõisa omanik parun Berend Friedrich Reinhold von Meyendorff (1762 Salutaguse –1836 Ohtu) oli vene major ja meeskohtunik. Tema poeg Georg Otto Wilhelm (1794 Ohtu –1879 St.Petersburg) teenis alates 1809 vene armees kindralstaabi majutusosakonnas ning osales ka sõjakäikudel. Kes siis oli see pärisori Hindrik-Heinrich, kes teda sõjakäikudel saatis, ning milliseks kujunes ta elukäik pärast vabaduskirja saamist?

Nii Hindrik kui ka ta esiisad kolm põlve tagasi olid Keila kihelkonna Ohtu küla elanikud. Ta isaisaisa Matz, mõisa vahimees, abiellus 1711 Padriku talu endise peremehe lese Pill’ega ning ilmselt jäi pere elama Padriku tallu, sest kõik järgnevad põlved on elanud Padriku talus. Siin sündisid ka Hindrik (1781) ja ta vennad, olles viimane põlvkond selles talus. 1816.aastal neid enam Padrikult ei leia. Hindrik oli teadaolevalt juba 1802.aastal olnud mõisateenistuses kokana ja oli selles ametis ka 12.12.1811 revisjonikirjade järgi. Tõenäoliselt 1812 ta lahkuski koos Georg Meyendorffiga Ohtust ning tagasi tuli 1815.

Teades, et talurahva vabastamine oli niikuinii tulemas, võib Hindrikule nii-öelda viimasel minutil antud vabaduskirja vaadata kui vajalikku kirja uude ametisse asumiseks. Sest varsti pärast vabaduskirja saamist, 10.08.1816 on ta asunud ametisse Kumna mõisa (Keila kihelk.) valitsejana. Kumnasse asus ta juba Heinrich Paader’ina ning ka abielumehena. Tema naine Maria oli sündinud 25.03.1796 Hageri kihelkonnas Salutagusel. Salutaguse mõis kuulus Meyendorffide perekonnale ning Ohtu mõisnik Friedrich von Meyendorff oli sündinud just seal. Maria pärisorjast isa Karl oli juba 15-aastasena Salutaguse mõisas toapoisiks ning teenriametis oli ta kuni surmani 1808. Ema Kai oli pärit Lihulast. Marial oli ka kaks aastat noorem õde Anne ning kaks aastat vanem vend Gottlieb, kes lahkus Hagerist 1829 Tallinna Toompea koguduse alla.

Kumnasse asudes võttis Heinrich end kohe Tallinna linna alla, hakates pearahmaksu maksma sinna. Tallinna linnale maksis ta ka siis, kui oli ametis Läänemaal. Edasised andmed Heinrichi kohta ongi Läänemaalt ning seal sündisid ka lapsed. Pere kuulus Lääne-Nigula kogudusse, kuigi Heinrich, nüüd kõikjal nimekujuga Bader, pidas valitsejaametit nii Lääne-Nigula kui ka Martna kihelkonna mõisates. Tütar Emilie Juliane Bader sündis 07.04.1819 Kirimäel (Lääne-Nigula kihelk.), kus isa oli mõisavalitsejaks. Kirimäel sündis 24.02.1821 ka poeg Paul Arminius Bader, kuid suri seal 26.12.1822 leetrite tagajärjel. Teine poeg, Carl Rudolph Bader, sündis 03.02.1823 juba Ehmjal (Martna kihelk.), kus isa oli samuti mõisavalitsejaks. Martna kihelkonna Jõesoo mõis oli Heinrichi viimane elupaik. Jõesool sündis 31.12.1824 tütar Adeline Wilhelmine Bader, ning siin suri ka ta ise. Jõesoo mõisa junkur (ehk mõisavalitseja) Heinrich Bader suri 06.06.1826, Lääne-Nigula eesti koguduse surmameetrika sissekandes oli surmapõhjuse kohta märge – unbekannt (teadmata), ta maeti 09.06.1826. Viis kuud hiljem, 24.11.1826 suri Jõesool Baderite teine poeg, Carl Rudolph. Ka tema surmapõhjus on teadmata.

1238
 Vom Jahr 1816. Am 10. Junius. A. L. R. R. M. J. D.
 H. G. H., auf die Bitte des Supplicanten, Nennend
 Heinrich Paader, daß oben über seine säch-
 sische Freigeburt, im gerichtlichen Verhältnisse zu seiner
 Legitimation nachgeprüft ist, so wie man möge,
 resolvirt. Nennend Supplicant Heinrich Paader,
 obgleich ^{hiesiger} am 20ten März d. J. in origine
 producirt, hat aber von dem gegenwärtigen
 Mannlichen Friedrich Baron Meyendorff
 eingekauft, so - u. unterschrieben, als mit seinem
 angebornen Familiennamen, u. dem Namen,
 dem Supplicanten, zu Otto am 31ten Ja-
 nuar 1816. unterschrieben, welcher, nach
 einem ^{in die} ~~in die~~ ^{vorher} ~~vorher~~
 von dem H. G. Baron v. Staczelberg, mit
 dem H. G. Obristen u. Ritter L. Baron von
 der Osten Sacken, als Lehens eingekauf-
 ten, mitgekauft u. unterschrieben worden,
 dergleichen hat, daß demselben H. Mann-
 lichen Baron u. v. Staczelberg, ^{den} ~~den~~
 ferner oben u. unterschrieben, ^{den} ~~den~~
 bekannt hat, daß derselbe am 31ten Ja-
 nuar 1816., seinem zum 31ten Octob. nachge-
 folgten, u. seit eingekauftem Supplican-
 ten, Nennend Heinrich, ist freigeburt mit
 dem Mannlichen Paader, unterschrieben, u.
 nachher so sehr wie hier, seinem Sohn, offe
 Querde, ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 Ritter Georg Baron
 Meyendorff, sowie ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 nichtend des ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 u. 1815, ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 ist, u. hier ist bei der ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 sein, hat u. nicht eingekauft ^{den} ~~den~~
 u. Anfanglichkeit, so ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 solle die Bitte des obbenannten Supplican-
 ten Heinrich Paader, ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~

gemäß, demselben zu seiner freigeburt Legitima-
 tion, ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 Brief des G. H., ist ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~

1238. vom Jahr 1816. d. 20. März 1816

Gemäß d. Kraft dieses erlassenen
 am ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 hat ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 manna zum ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 freigeburt mit dem Mannlichen Paader, ^{den} ~~den~~
 hat ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 hat ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 hat ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 hat ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 hat ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 hat ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 hat ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~
 hat ^{den} ~~den~~ ^{den} ~~den~~

Staczelberg
 als Jur.

Christ L. v. v. v. v. v.
 als Jur.

Kui Heinrichi ja ta poegade surmakanded olid eesti koguduse meetrikas, siis laste sünnikanded olid saksa ja vabade isikute meetrikas. Kuna isa oli mõisavalitseja, siis olid ka vaderiteks enamasti valitsejad ja nende abikaasad ning teised vabad isikud: Anna Christina Piel, valitseja Hans Schenk'i naine Maria, kingsepasell Ludwig Fromhold Pipenberg, Taebila valitseja Friedrich Paulsohn (kahel korral), Leediküla mõisa valitseja Johansohni naine Helene Elisabeth, Johan Jakob Feldt, neiu Dorothea Piel, madame Milberg, Tagavere ja Ehmja valitseja Johan Berg (kolmel korral) ja tema naine Dorothea. Huvitav on aga lugu Heinrichi tütre Adeline Wilhelmine sünnikandega. Algselt olid tema vaderiteks Dorothea Piel, madame Milberg ja valitseja Johan Berg. Kuid tema kohta oli tehtud kanne ka eesti koguduse meetrikasse. Kande ees oli märkus: Mihkel Andersoni lese Ann'e ja lapse ema Maria Baderi ütluse järgi. Ja oli asendatud üks vaderitest, madame Pielbergi asemel oli nüüd Mihkel Andersoni lesk Ann. Lapse isana oli märgitud Kirimäe valitseja Heinrich Bader, kuigi tegelikult oli ta lapse sünni ajal Jõesoo mõisa valitseja. Teise käekirjaga ja kokkusurutult 1824.aasta nimekirja lõppu tehtud sünnikanne eesti koguduse all võis olla lisatud arvatavasti pärast Heinrich Baderi surma.

Kolm aastat pärast Heinrichi surma abiellus Maria uuesti, 12.01.1829 laulatati ta Ridala kirikus sama kihelkonna Võnnu mõisa valitseja Andrusoga. Sellest abielust sündis poeg Alexander. Andrus oli pärit Hiiumaalt Reigi kihelkonnast Kõrgessaarest, kus ta oli Ranna küla sulase Tõnnise vanem poeg. Varakult on ta saanud aga ametisse Suuremõisa mõisa teenriks. Seal on ta, hiljem ka koos perega, hingerevisjonides kirjast kuni surmani, ehkki elas mandril Võnnu mõisas. Mõisavalitsejana ta ka suri Võnnus 11.07.1834.

23.02.1834 revisjonikirjade järgi on pere Suuremõisa mõisateenijate nimekirjas. Tütred Emilie Juliane ja Adeline Wilhelmine on seal kirjast ilma perekonnanimeta, kuigi nad sündisid Bader'itena. Perekonnanimed Suuremõisa mõisavallas pandi 30.04.1835 ning kogu pere registreeriti nimega Stein, kaasa arvatud meetrikaandmete järgi ligi aasta tagasi surnud Andrus. Maria tütred Emilie Juliane ja Adeline Wilhelmine said samuti seal kirja perekonnanimega Stein, kuid seda nime on edaspidi nende neiupeelvenimena mainitud vaid üks kord Adeline Wilhelmine puhul, muudel juhtudel on ikka pandud sünnijärgne perekonnanimi Bader. Andrus Steini perekonnanime puhul pole selge, millal ja kuidas ta selle sai, surnameetrikas 1834 oli ta juba kirjast Steinina.

Ehmja, Jõesoo, Suuremõisa ja Võnnu mõisad kuulusid Peter Ludwig Konstantin von Ungern-Sternbergile (1779 Kuuste –1836 Harku). Tema isa oli legendaarne Hiiu Ungur, Otto Reinhold Ludwig von Ungern-Sternberg, kes 1781.aastal Kõrgessaare mõisa ostmise järel asus elama Hiiumaale.

Milline Heinrich Bader välja nägi, saab ehk aimu, vaadates fotot tema tütre Adeline Wilhelminest Hiiumaal Rudolf Tobiase majamuuseumis. Adeline Wilhelmine Bader oli Rudolf Tobiase emapoolne vanaema.

PISUT LEERISKÄIMISE AJALOOST

Helje Kannik

Confirmatio – konfirmatsioon tähendab kinnitamist, seadustamist. Rooma katolikus ja ortodokses kirikus on see sakrament. Evangeelse-luteriusu kirikus on konfirmatsioon püha kiriklik talitus, mis on võimatu ilma eelkäiva ristimiseta. Evangeelse kiriku korra juurde kuulub see, et keegi ei lähe armulauale ilma eelneva leeriõpetuseta.

Eestis on leeriskäimine olnud seotud usuõpetuse, aga ka lugemise õpetamisega. Kiriklikus asjaajamises nimetati leerikooli ka peakooliks, sest see õpetus oli aluseks kõigile elualadele. Leeriõpetuse sisseviimist alustati juba Rootsi ajal kehtestatud kirikuseaduse alusel. Üldnõutavaks sai noorte leeritamine Põhja-Eestis 1735. aastal ja Lõuna-Eestis kaks aastat hiljem. Saksa pietisti Philipp Speneri (1635-1705) mõjul hakkasid Eestimaal esimestena leerikooli pidama Jüri kiriku pastor Anton Thor Helle (1683-1748), Heinrich Christoph Wrede (1691-1764), kes oli kirikuõpetajaks Harju-Jaanis, Jõelähtmes ja Jüris, ning Kullamaa pastor Heinrich Gutsleff (1680-1747). Leerikooli peeti pastoraadi või köstrimaja lähedale ehitatud hoones nn leeritoas. Sügisel käisid leeris noormehed, kevadel neiu. Leerikooli peeti terve nädala. Leeriaeg lõppes avaliku eksamiga koguduse ees.

Usuõpetuse kõrval kujunes leeriõpetus 18. sajandil lugemisõpetuse kontrolli, aga ka õpetamise üheks võimaluseks. Need noored poisid ja tüdrukud, kes leeri tülles lugeda ei osanud, pidid selle leeriskäimise ajal selgeks saama. Kui leerilaps ei suutnud lugemist ühel aastal vajalikul määral selgeks õppida, pidi ta järgmisel aastal leerikursust kordama.

Täielik leeriõpetuse sundus kehtestati 1787. aastal, kui Eestimaa kindralkuberner krahv George Browne (1698-1792) andis välja vastava koolipatendi.

Kui kooliharidus oli kõigile kättesaadav, muutus ka leerikooli kava. Valdavaks sai pühakirja õpetamine. Martna õpetaja Gustav Haller (1871-1947) andis 1913. aastal välja raamatu "Leeriaja mälestuseraamat". Selles on kirjast kõik teadmised, mis on vajalikud leeriõpetuse läbimiseks: leeriõpetuse tarvidus, Püha kiri, Lutheruse Väikene Katekismus, Jumala kümme käsku, apostlik usutunnistus, palve, õpetus sakramentidest.

20. sajandi teise poole eripära meie kodumaa kirikuelus on see, et Eestis oli tegevus püstitatud, välis-eestlased aga elasid kiriku-elu tavapärastel edasi. Paljudes riikides hakkasid tegutsema eesti kogudused, Rootsis ilmus alates 50ndate aastate algusest EELK häälekandja "Eesti kirik". Eesti koguduste juures toimusid leerikoolid ja leeriohvitamisepäev oli kogu perekonna suur pidupäev, kus üks perekonnaliikmetest astus välja lapseseisusest täiskasvanute ridadesse.

Möödunud aasta lõpupoole maal käies, sattusid mu kätte naabrimemme märkmed, mis aegade jooksul talletatud. Sealt leidsin ka midagi leeriõpetuse ja leerilaste kohta.

NAABRIVANAEMA JUTUSTAB:

Leeriõpetus põhineb evang. lutheriusu põhimõtetel. Koguduse liikmeks olek nõuab leeriõpetusest osavõtmist, õnnistamist koguduse õpetaja poolt.

Leeriõpetusel osalemiseks polnud vanust ette nähtud. Enamuses oldi 17-19-aastased.

Leeris õppisime tundma usu algteadmisi, katekismust, kümmet käsku ja viit peatükki. Piiblisalmide ja lugude jaoks oli Piiblist lühendatud ja väljavõetud kirjutistega raamat.

Leeriõpetuse jaoks oli kiriku juures nn leerituba. Istusime nagu koolilapsed pinkides. Kõnelemas ja meie õppimist kontrollimas käis koguduse kõster. Kirikuõpetaja käis harva meiega vestlemas. Leeriõpetus kestis kolm nädalat. Lõpuks oli õnnistamispäev kirikus, altari ees. See toimus pühapäeval, kui oli kirikupüha ja jutlus kogudusele. Leerilapsed olid pidulikult rietatud, valges kleidis tüdrukud, poisid mustas ülikonnas. Kevadel olid leeris tütarlapsed, sügisel poisid. Igale leerilapsele anti altari ees armuleiba ja jooki rüübata. Siis saime ametlikult koguduse liikmeks.

Herta-Aurelie Vahi sündis 14. juunil 1912 Virumaal Roela vallas Liiva külas Linamaa talus. Peres oli kokku 9 last - 2 poega ja 7 tüdarta. Leeris käis Herta Viru-Jakobi kirikus 1931. aastal. Koguduse õpetajaks oli Arthur Hoffmann. Kuna ta õppis sel ajal Vahi põllutöökoolis karja kontrollassistendiks, ei saanud ta kevadel koos teiste tüdrukutega leeri minna vaid oli suveleeris. Neid oli seal kokku 7 tüdrukut. Kuna kodunt kirikuni oli 15 km, siis õõbis Herta kiriku lähedal tuttavate juures.

Praegu elab Herta Aaslaid Harjumaal Rae vallas, on 3 lapse ema, 3 lapselapse vanaema ja 10 lapselapselapselapse vanavanaemaks.

Helje Kannik

Kirjandus

Andresen, Lembit "Leeriõpetus Eestis

18. sajandil". - "Haridus", 1999, nr. 2

Haller, Gustav „Leeriaja mälestuseraamat“. Tallinn, 1913

Ots, Martin „Leeriõpetus paguluses“. - "Eesti Kirik", 1958 nr. 1, 2

Paul, Toomas „Maise matka poolel teel“ : Leeriõpik täiskasvanutele. Tallinn, 1996

Puusepp, O. „ Kiriklik õpetus ja konfirmatsioon.“ - "Eesti Kirik", 1980, nr. 1

Toimetuselt:

Vt. täienduseks

1. V. **Vitkini** raamatust „Suguvõsa uurimine“ lk. 151-152

2. A. **Musta** raamatust „Eestlaste perekonnaloos allikad“ lk. 121

Juuresolev pilt on tehtud

MÄLESTUSE TÄHEST, mis on

Antud Ants Roometsa emale Lise-Lovise (hiljem Eliise) Atlasele (hiljem Rosenvald-Roomets) leeri lõpul 1919.a. Hageri õpetaja Thomsoni poolt.

Väljavõtteid loetust

**Katkend Märt Raua mälestusraamatust “SULG JA RAAMAT”
(Eesti Kirjanike Kooperatiiv AB, Lund, 1962, lk. 47-50)**

Eemalt vaadatuna oli Puhja kihelkonnakoolimaja üsna imposantne – viie korstna, kahe palkoni ja pika rea suurte akendega. - - Ehitatud oli koolimaja kolme klassi ja leerisaali jaoks, kusjuures oli ette nähtud, et lapsed kottidel magavad, aga säärane magamine oli siin juba ebakohaseks tunnistatud. Üks ruumidest oli võetud poiste magamistoaks ja teine tütarlaste elu- ja magamistoaks, kus nad viibisid pärast koolitunde. Nii jäi järele koos leerisaaliga ainult kaks klassituba. Klassid olid laste arvu jaoks kitsad. Eriti suur kitsikus valitses leeriajal, mil leerituba leerilaste alla võeti. Teiseks klassitoaks sai siis tütarlaste elutuba, tütarlapsed pidid kas ööseks koju minema või taludes öökorterit leidma.

Leere oli aastas kaks – sügisel poistele ja kevadel tütarlastele. Mõlemaid peeti kooliajal ja nad kestsid neli nädalat.

Seekord, 1893.aasta sügisel, viis isa mind kooli hobusega, sest vaja oli toimetada sinna ka voodi magamistarvetega. Esialgu oli meil väga kitsas. Peeti parajasti leeri. Meie koolimaja oli ühtlasi ka koguduse leerimajaks. Leeritunde peeti suuremas klassitoas, kus leeripoisid ühtlasi ka magasid, põrandal kottidel muidugi. Kogu kool oli pigistatud kahte võrdlemisi väikesse tuppa. Tütarlastelt oli sel puhul nende elutuba ära võetud. Kaugemalt tütarlapsed enne leeri lõppu kooli ei tulnudki. Tütarlaste arv oli üldse väike, ulatudes vaevalt kümneni.

Leeritöö all kannatas ka õpetus. Enamik leeritunde oli kõstri anda, mille tõttu õpetaja Fritz Narusk osaliselt ka tema aineid pidi õpetama ja tihti kahes klassitoas korraga tööd tegema. Sel ajal tegime palju kirjalikke töid.

Leeripoistega olime ka muidu hädas. Nende hulgas oli ulakaid ja tooreid, kellele tegi lõbu väikesi koolipoisse kiusata, neile haiget teha ja kergeusklike käest taskunuge vahetuse ettekäändel (pihust pihku!) ilma nägemata välja petta. Neile oli küll kõvasti keelatud klassitubades käia, aga kes sellest hoolis. Ka õpilased tikkusid ise nende juurde. Neil oli seal sugulasi ja tuttavaid, ning leeritoas kuulsid nad mõndagi lõbusat ja elumehelikku. Eriti heameelega kõnelesid leeripoisid sellest, kuidas nad kirikuõpetaja Laasiga vägikaigast vedasid.

Andreas Laas, kuuludes Neobaltia korporatsiooni, pidas end sakslaseks ja suhtus talumeestesse õige üleolevalt. Ta armastas inimesi hammustavalt pilgata. Aga leeripoiste hulgas leidis talle väärilisi vastaseid. Peavastaseks oli Kongutast pärit olev noormees Prüüs, kes oli lõpetanud Tartus Treffneri gümnaasiumi kuus klassi ja oli teiste ninameheks. Kuna kirikuõpetajaga vaielda, ega talle vastu rääkida ei tohtinud – kirikuõpetaja oleks võinud selle eest leerist välja visata – siis kiusas ta õpetajat kavalate küsimustega. Nii tuldi meie juurde klassi suure hõiskamisega: pastori suu olevat nii kinni pandud, et ta ei mõistnud kolmeagi lugeda. Poiss jutustas:

“Piiblitoo tunnis kõneles õpetaja Jeesuse ristilöömisest ja seletas rõõvlile öeldud sõnu: ”Veel täna pead sa minuga paradiisis olema!” Prüüs tõstab käe ja palub luba midagi küsida. Luba antakse, kuigi õpetaja kulme kortsutab. Prüüs küsib alandlikult ja mahedalt: “Härra õpetaja, katekismuse tunnis ütlesite loomise peatüki seletamisel, et taevas on kõrgemal kui see täht, millelt valguskiired maa peale jõudmiseks 25 aastat nõuavad. Nüüd aga seletate, et Jeesuse hing taevasse jõudis surmapäeva õhtul. Kas võiksite meile öelda, kui suur on hinge liikumise kiirus sekundis?” Laas jäi tummalt seisma kui post. Siis virutas ta raamatu vastu kantslit ja läks sõna lausumata klassist välja. Kuulsime, kuidas ta raskete sammudega Naruski toas edasi-tagasi käis. Ja kange sigari suits tunnistas, et ta seal rängalt oma ärritusega maadles. Ootasime põnevusega, kui kange müristamine tuleb. Prüüs oli kindel, et ta kohe leerist lendab. Aga ei juhtunud midagi. Laas tuli tagasi ja jätkas rahulikult tundi, nagu ei oleks ta Prüüsi küsimust kuulnudki. Mis tal oligi öelda – muudkui vannu alla!”

Viimaks ometi lõppes leer ja me saime suure klassitoa kätte. Sinna asusid kaks nooremat klassi

Soovitame lugeda

Voldemar Vitkin “SUGUVÕSA UURIMINE” (Praktiline käsiraamat) Valgus 2001.a.

Siiani tundsin Voldemar Vitkinit kui pikaajalist suguvõsaurijat, kel on koostatud käsikirjaliselt 22 raamatut oma perekonna suguvõsaharude kohta. Oleme neid näinud EGeS-i näitustel. Möödunud aasta lõpul ilmus mainitud raamat, esimene sellelaadne, mille autoriks seltsi enda liige.

Raamatu sissejuhatuses ütleb autor: “Eesti suguvõsaurijad on enamikus iseõppijad/iseõppinud harrastusgenealoogid, kel on siiani puudunud abi toeka käsiraamatu näol. Käesolev töö püüab seda lünka täita.”

Vasakul serval ristiga märgitud – Johann August Loik (Signe Taela vanaisa)

Pilt ja nimekiri laululehelt

„Laulud tütarlaste õnnistamise päeval 18.november 1912 Järva-Jaanis“

Õnnistatud saavad ja on esimest korda laual:

Võhmetust:

1. Tippi, Alide
2. Rada, Hilda Elvine
3. Nurklik, Adele Christine
4. Leppik, Emilie
5. Kok, Pauline
6. Jäddal, Alvine Marie
7. Tippi, Pauline Wilhelmine
8. Türk, Anette Marie
9. Välli, Elvine Leontine

20. Seäsk, Johanna Elvine
21. Tamberg, Pauline Rosalie
22. Tohho, Alide Lisette

Selikülast:

23. Jutsel, Julie Elisabeth
24. Mardiauk, Wilhelmine
25. Sinka, Julie Pauline
26. Wedermann, Maria
27. Wender, Marie

Metstagant:

10. Ahlpert, Helene Elisabeth
11. Karjus, Salme
12. Mülperk, Pauline
13. Obet, Helene
14. Saaremäggi, Alide Lisette
15. Sepping, Julie Elisabeth
16. Aalman, Alma
17. Wolter, Ida Pauline

Päholt:

28. Eibert, Johanna Katharina
29. Hagelberg, Marie
30. Jänese, Ida Elisabeth
31. Kütt, Maria Rosalie

Einmannist:

32. Mein, Pauline
33. Rosileht, Friede Pauline

Orinast:

18. Ackermann, Helene Wilhelmine
19. Juns, Adele Katharina

Kuksevalt:

34. Hagelberg, Ida Mathilde
35. Leppamets, Alide Marie

Hallikult:

- 36. Linnas, Annette
- 37. Hawiko, Julie Adele
- 38. Werismäe, Pauline Wilhelmine
- 39. Tabbani, Ida Natalie
- 40. Kruustück, Juulie Heleene

Karinult:

- 41. Kelgo, Ida

42. Kordvilmann, Julie Marie

43. Rist, Elise Marie Pauline

Kuielt:

- 44. Arol, Leontine Elfriede
- 45. Lauri, Martha
- 46. Margs, Ida Marie
- 47. Taal, Leonore Elisabeth
- 48. Waltin, Johanna Alide

Mälestus leeri ajast, Järva-Jaani kihelkonna leerilastele 15^{mal} Novembril 1912^{mal} aastal

Järva-Jaanis, W. C. Kullaspoolik.

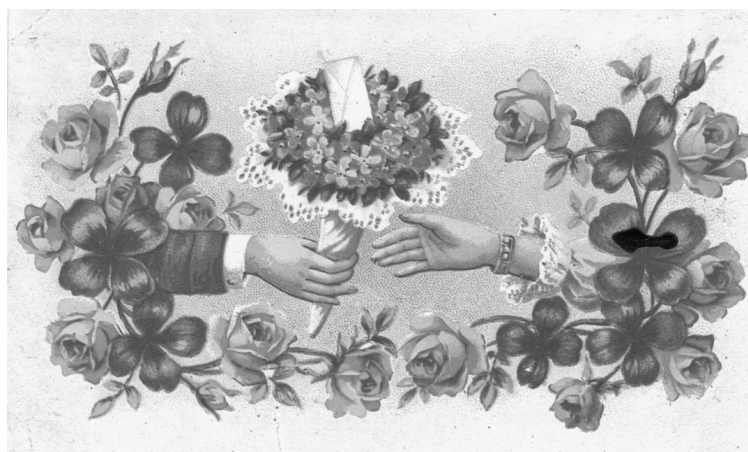
NOORUSE AEG

Gustav Suits

Aeg antud naerda, aeg antud nutta,
aeg antud pisaraid pühkida.
Aeg seatud elada, aeg seatud surra,
aeg musta mulla all magada.

Ei ole see paastuda, ei ole see paluda,
ei vaimu närvides närtsida;
see aeg on õitseda, aeg õnne maitseada –
ja armsa kaela ümber hakata,

[1905]

Asjakohast nalja

Vanataat ja vanamemm istuvad õhtul kodus. Igav on.
 “Kuule vanamees,” ütleb memm, “teeme mängult nii, et oleme jälle leeriealised noored.”

“Kuidas see käib?”

“Noh, kutsu mind kuhugi kohtama.”

“Hea küll, vanamutt, tule kella seitsmeks tare taha põlluservale.”

Vanamees riietub, paneb pähe uue kaabu ja võtab kandle kaasa. Istub vanamemme ootama. Kell saab seitse – mutti pole. Saab kaheksa – ikka pole. Saab üheksa, vanamees läheb tigidana tarre ja näeb – memm lebab voodis.

“Kuule vanamutt, miks sa ei tulnud?”

“Aga ema ei lubanud mul tulla!”

Nupukas Kihnu vanapoiss.

Jurka Tent hakanud tüdrukutega kurameerimise peale mõtlema alles vanas põlves. Muidugi mõista oli siis hilja ja vanapoisile ei olevat üheski majas akent lahti tehtud.

Jurka laskis siiski paista, et tal veab. Ta läks õhtul metsa ja põõnas põõsaste vahel hommikuni.

Hommikul aga läks silmi hõõrudes läbi küla ja hõiskas vastutulevatele piimanaistele: “Korrat, tüdrik jättis kauaks magama!”

Köster kuuleb esimesel leeripäeval leerilapsi lorilaule laulmas.

“Kas te kümnendat käsku olete kuulnud?” pärib ta masendunult.

“Vilistage meile mõni takt sellest, võib olla tuleb tuttav ette!” kõlab vastus.

Kes oli...

ÕITSIVANEM. Kevadel, kui aasad haljendama hakkasid, läksid küla peiud-neiud esimest korda õitsile. Seal sai selleks suveks ÕITSIVANEM valitud. Selleks sai osavam ja ikka ka rikkam talupoeg. Valiti ka külakubjas, kilter ja kohtumees. Enne suvistepüha andis õitsivanem külakupjale käsu anda külas teada kus õits saab olema. Õitsijuhi amet käis vahel ka külakorras perest peresse samuti nagu ka külakupjakord.

ÕITSIVANEMA kohustused olid: viia õitsilised õitsiplatsile, panna hobused kammitsasse, teha tuli ülesse ja valvata, et see ei kustuks.

Õitsivanem mõistis ka kohut. Kui keegi tegi teisele haiget, varastas, ei valvanud hoolega hobuseid või ei viitsinud lõkke eest hoolt kanda. Karistuseks pandi ilma lõkketa eraldi hobuseid valvama.

ÕITSIVAHTI ka palgati. Ruuna pealt võeti näiteks külimit rukkeid ja mära pealt külimit kesvi.

ÕITSIVANEM oli tavaliselt ka õitsilistest vanem mees. Sai tasuks ka matt rukkeid või tükike liha..

Õitsilkäimine oli siis teatavasti öine hobuste ja veohärgade karjatamine küla ühiskarjamaal. Õitsil käidi enamasti kevadisel künniajal, vahel ka pärast heinaaega. Õitsil käisid vallalised poisid ja tüdrukud. Lauldi õitsilaule, jutustati muinasjutte, magati lõkke ääres, varahommikul mindi põllutööle.

Eestis oli õitsilkäimine tavaks talumaade kruntiajamiseni 19. sajandi II poolel.

Mõisaõitsitel käimine oli vanasti tallmeistrite asi. Nendel olid saju kaitseks õlkatusega onnid. Tuleks vajalikud puud ja pakud viis ta ise päeval sinna. Õhtul pani ta kõik hobused õlesidemetega kammitsasse, sest õlgside ei rikkunud hooste jalgu ja oli ka tugev. Härjad olid vabalt. Tallmeistril käisid seltsiks ka sõbrad, peremehed või sulased oma loomadega, söötes neid mõisapõllul. Andsid mehele ka napsuviina või kiitsid teda muidu hea sõnaga.

(Andmed kogus A. Roomets)

Mõttepärle kuulsatelt...

- Inimkonna käsutuses on kõigi eelkäijate tarkus ja see lubab näha, kui rumal on inimene.
Albert Camus
- Möödunu ei sure iial, see ei kao meist kuhugi.
William Faulkner
- Oleme möödaniku looming ja meie elu on sellest täidetud. Mitte mõista seda ja mitte tunda minevikku tähendab mitte mõista olevikku. Ühendada minevik olevikuga ja laiendada seda tulevikule – see ongi elu.
Jawaharlal Nehru

Vabandame

Eelmises, Põlvnemislugu nr. 26, numbris on tehnilise toimetaja süül Tallinna osakonnaga liitunud uute liikmete nimekirjas ära vahetatud mõned sünniaastad. Vabandame daamide ees ja teatame, et Tiiu Paulus on sündinud 1941, Pille Pärna - 1971, Ene Sepaste – 1937 ja Aime Vettik – 1958 aastal.

TALLINNA OSAKONNAGA LIITUNUD UUSI LIIKMEID

LII LUTSOJA	1943	Tallinn	Järva-Madise	Tint, Wielemann, Kodar
TIIU MARIPUU	1947	Tallinn	Anseküla	Maripuu (Marrip)
			Jämaja	Rand, Võrk (Wörk)
MAIA RUMMEL	1936	Tallinn	Hageri	Kärner
			Rapla	Kuurmann, Kuurmaa
			Paistu	Rummel
RAIVO SEPPO	1973	Tallinn	Rapla	Everett, Liverpool (Liiver)
				Keigla, Jerva (Järva)
			Viljandi	Hindrikson, Kolk
			Harju-Risti	Treiberg, (Maisve)
			Peterburi kub.	Seppo
CAMILLE-FELICIA	1931	Tallinn	Tarvastu	Köks
STREFF			Räpina	Türkson
OLEV STREFF	1940	Tallinn	Hageri	Streff, Mesila, Leemann
			Harju-Jaani	Ernesaks
ANNA MARIA TOOMET	1984	Harjumaa	Kose	Klimp
JÜRI TÕNTS	1937	Harjumaa	Halliste	Tõnts, Tõns, Kiviaed, Järv, Ilus
ÜLLE VALGMA	1970	Tallinn	Keila	Klaaser, Klaas, Kasemetsa
			Järva-Jaani	Weinberg (Valgma, Vare)
			Kose	Nurmann (Kirsipuu)

Mõnest huvitavast leiust

2001. a. viimasel EGeSi koosolekul oli huvitav ettekanne maarahva elust ülemöödunud sajandil, sealhulgas ka seltsielu kujunemisest Eestis.

Maarahva seltsielust on kirjutatud üht-teist ka ajalehtedes ja kui näkkab, siis võib sealt leida isegi midagi oma esivanemate ettevõtmistest.

Hiljuti lugesin ajalehest "Eesti Postimees" 25.07.1896 artiklit, kus leidsid äramärkimist ühe talumehe ja ettevõtja, aktiivse Viljandi Eesti Põllumeeste Seltsi liikme seltsi koosolekul ette kantud reisimuljed sõidust Nižni-Novgorodi aastalaadale. (Nižni-Novgorod (Gorki) oli üks suuremaid Venemaa kaubateede sõlmpunkte, kus suveti traditsioonilisi ja kuulsaid aastalaatu peeti.) See mees oli Viljandimaa talumehe Jaak Puchki (1833-1892) poeg Jaak Puchk (1861-1917).

Hra Puhk astunud Valgast masinasse. Terve reis edasi tagasi tulnud 16 rbl. 80 kop. maksma. Tartust saada aga 15 rbl 60 kop. eest edasi tagasi sõitmise pileti. Et pileti aeg 29 päeva kesta, siis käinud ta mõnes kohas maad ja rahvast vaatamas. Nii astunud ta Peterburi ja Moskva vahel maha, kus palju vabrikuid ja suured vene külad olla. Põllud olla sääil suuremalt osalt söödiks maha jäetud; kui ta selle põhjust järele pärinud, vastatud temale, et maad harida ei maksvat, olla kallis rent. Iga hinge pääle olla 13 dessatiini, mis eest ta 13 rbl. maksvat, vabrikutes aga olevat hää teenistus, kus mees kuni 140 rbl. aastas teenida. Vankred ja põlluriistad olevat halvas korras, nii ei võivat sääil ühe vankri eest rohkem maksta kui 3 rbl. Edasi minnes näinud ta ühe joogimaja ees mõni kümmend mehi maas lamavat; küsimise pääle, mikspärast need siin niiviisi maas on, vastatud temale, et need enne teisel päeval vabrikust palka saanud, mispärast neil nüüd püha olla. Ta käinud ka ühes klaasi vabrikus, kus ta tähele pannud, et mõned masinad seisnud. Kui ta selle kohta seletust küsinud, vastatud, et töömeestele palka olla maksetud ning need siis enne tööle ei tule, kui see läbi on; kõigile tööliste ühe korraga ei võivat millalgi palka anda, siis ei tulevat keegi tööle. Edasi minnes käinud ta ka ühes tikuvabrikus. Mis teda imestama pannud, olnud see, et mehed üle 40 versta vabrikus käinud tiku topsisid tegemas. Nad viivat materjali koju ja kui ta töö ära toovat, joovat ta palga ka kohe ära ja minna koju niisama tühja taskuga kui enne.

Nüüd sõitnud ta edasi Nižni-Novgorodisse. Berliini väljanäitus olla oma ilustuse, aga N.-Novgorodi väljanäitus oma mõistmise poolest tähtjas. Majad olla sääil kõik selgest rauast ja katused klaasist. Näituse plats olla umbes verst ühtepidi, teistpidi aga sugu rohkem suur. Sääil olla kõik jaoskondadesse ära jaotatud. See väljanäitus tulla Vene riigile 25 miljoni rbl. maksma. See pääle tähendas ta, et sest imest rääkida võimata olevat, kellel vähegi võimalik, see sõitku ise sinna. Üleüldist kulu ei minevat rohkem kui 40 rbl. Rahvas olla lahke. Ta käinud ka jaarmarka vaatamas, kus rohkem kaupa päevas ära müüidavat, kui meie kolmes kubermangus aastas. Ta oli ka ühe raamatu ligi toonud, kus kõik väljanäituse, jaarmargi ja majade plaanid sees olivad. (Kõneleja jutustus vaimustas kuulajaid otsata.)

Samal aastal kirjutatakse ajalehes Seltsi koosolekust, kus Jaak Puchk teeb ettekande linadega kauplemise probleemist ja arutab põllumeestega kaalude vajalikkusest lähtudes põllumehe kasudest. Ettekandes olid toodud näited, kui palju linade müüjad omatehtud margapuude või vöödega mõõtes kahju olid saanud ning arvutus, millise ajaga üks kaal (eriti mitme naabri peale muretsetud) end tasa teeb.

Leidsin ka ajalehe, kust selgus, et Jaak Puchk jõudis tegutseda ka Viljandi Eesti Karskuse Seltsis “Vabadus” ja selle esimeeski olla. Siin lõppsõna ka ühel “Vabaduse” koosolekul Jaak Puchki peetud ettekandest: “/.../ Armsad Eesti vennad ja õed, teie teate, kui palju kahju viin ja õlu teevad, kui mitmed on nad kerjakepile saatnud ja kui mitmed mõrtsukatööle ja vargusele viinud. Nüüd, kus teie juba 77 aastat orjapõlvest priid olete, miks ei taha teie siis joomist maha jätta? Liigjoomine on patt ja parajus andeks andmata. Viin on kihvt, mis inimese ihusse ja hingesse kahjulikult mõjub. Jätke joomine maha, ilustage ja kaunistage oma kodumaad!”

Samas on ka kirjas, et “Vabaduse” tööst võttis osa Jaagu naine Anna-Luise esinedes Seltsi korraldatud kirjandusõhtutel luuletuste ja lühilugude ettekandmisega.

Anna-Mirjam Kaber, Jaak Puchki lapselaps.

Õnnitleme

Neeme	Takis	08.01.1957	45
Otto	Reinson	16.01.1932	70
Karl	Norvet	05.02.1942	60
Ilse	Laur	08.02.1957	45
Mare	Nõmm	24.02.1957	45

Meie autorid

ANNA-MIRJAM KABER

Sündisin 19.03.1933 Tallinnas nime all PUHK. Koolitarkust korjasin kaheksas koolis ning viimasest – Tallinna 20. Keskkoolist sain 1953.a. ka lõputunnistuse. Kõrgema hariduse saamine läks algul ka “üle kivide ja kändude”, kuid lõpuks siiski laabus – Tallinna Pedagoogilisest Instituudist sain 1958.a. füüsika-astronoomia õpetaja kutse. Õpingute ajal ja ka hiljem olen töötanud väga erinevates ametites. Pikemalt olen töötanud pedagoogina ja programmistina. Praegu olen täiskohaga riigiametnik – sekretär. Arvatavasti tuleval aastal hakkab täiskohaga pensionäriks. Elu on olnud alati ja igakülgsest huvitav. Muljeterohkem periood langeb ajavahemikku 14.06.1941 – kevad 1953, millest enamuse moodus Kirovi oblastis Venemaal. Abiellusin 1959.a. Abikaasa nimi on Leiger. Olen ühe poisi, Peetri, ema ja kahe tüdruku, Liisa ja Maria, vanaema.

Eesti Genealoogia Seltsi astusin 2001.a. omakasupüüdlikul eesmärgil – koguda genealoogiaalast tarkust ja seeläbi täiendada oma suguvõsa sugupuud, milleks 1937.a. oli aluse pannud minu varasurnud onu.

Anna-Mirjam Kaber

Tasub teada

Siinkohal paneme kirja mõned Interneti aadressid, mida uurijail võib vaja minna:

1. <http://www.genealoogia.ee> - EGeS-i kodulehekül
2. <http://www.eha.ee> – Ajalooarhiivi (Tartu, Liivi 4) kodulehekül
3. <http://www.ancestry.com> – sugupuulehekül. Sinna tuleb registreeruda: Record, Online/Family – siis saab sinna üles riputada oma suguvõsa andmed.
4. <http://www.firstfamilies2001.net.au> – perenimedede otsimine
5. <http://genforum.genealogy.com/estonia> - genealoogiline foorum
6. <http://wmg.ee/~mann/genea.htm> - Viljandi lehekül
7. <http://riigi.arhiiv.ee> – Riigiarhiivi kodulehekül
8. <http://lists.ee> – siit saab ühineda SUGUSELTSi listiga

Laualehe toimetis:

Toimetaja: Ants Roomets

Tehniline toimetaja: Pille Mäerand

Liikmed: Ants Härma, Aita Mägi

Telefon 6 775 011

Kirjad: 12614, Akadeemia 70 - 13

E-mail: pillem@emkk.ee